

ŚRODKI PIORAĆCE	N O R M A B R A N Ż O W A	BN-87 6140-10
	Środki piorące do przemysłowego prania bielizny bawełnianej Wymagania i badania	
		Grupa katalogowa 1419

1. WSTĘP

1.1. Przedmiot normy. Przedmiotem normy są wymagania użytkowe i metody badań dotyczące środków piorących do przemysłowego prania bielizny bawełnianej w zakresie działania piorącego oraz ochronnego.

1.2. Zakres stosowania normy. Wymagania i metody badań dotyczą wszelkich środków piorących przeznaczonych do przemysłowego prania bielizny bawełnianej w temperaturze 60°C i 95°C.

1.3. Określenia

1.3.1. działanie piorące — stosunek stopnia usunięcia brudu badanego środka piorącego do stopnia usunięcia brudu wzorcowego środka piorącego, wyrażony w procentach.

1.3.2. działanie ochronne — właściwości środków piorących zabezpieczające bieleńskie wyroby bawełniane przed nadmiernym zużyciem w procesie prania.

1.3.3. stopień usunięcia brudu — różnica stopnia bieli próbek standardowo zabrudzonych po i przed praniem odniesiona do różnicy stopnia bieli próbek przed i po zabrudzeniu, wyrażona w procentach.

1.3.4. stopień zaszarzenia — różnica wartości barwy wzorców po praniu w roztworze środka piorącego bez i z dodatkiem sadzy.

1.3.5. instrukcja — niepożądana ilość substancji organicznej i nieorganicznej pozostałej na tkaninie po praniu, wyrażona w procentach do masy próbki.

2. WYMAGANIA I BADANIA

2.1. Wymagania dotyczące działania piorącego — wg załącznika 1.

2.2. Wymagania dotyczące działania ochronnego — wg załącznika 2.

2.3. Ocena środka piorącego. Środek piorący dopuszcza się do prania bielizny bawełnianej jeżeli spełnia wszystkie wymagania wg 2.1 oraz 2.2.

2.4. Metoda oznaczania działania piorącego środków do prania bielizny bawełnianej — wg załącznika 3.

2.5. Metody oznaczania działania ochronnego środków do prania bielizny bawełnianej — wg załącznika 4.

K O N I E C

Informacje dodatkowe

ZAŁĄCZNIK I

ZESTAWIENIE WYMAGAŃ DZIAŁANIA PIORAĆEGO

Środki piorące	Działanie piorące (D_p), % nie mniej niż			
	DTB-1	TTB-2	TTB-3	TTB-4
Do prania w temperaturze 60°C	85,0	80,0	75,0	—
Do prania w temperaturze 95°C				
a) bez nadboranu sodowego	90,0	85,0-	—	—
b) z nadboranem sodowym	90,0	85,0	—	55,0

Zgłoszona przez Centralny Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Pralnictwa
Ustanowiona przez Prezesa Centralnego Związku Spółdzielczości Pracy dnia 10 lipca 1987 r.
jako norma obowiązująca od dnia 1 stycznia 1988 r.
(Dz. Norm. i Miar nr 11/1987, poz. 27)

ZESTAWIENIE WYMAGAŃ DZIAŁANIA OCHRONNEGO

Parametr (wskaźnik)	Środki piorące do prania w temperaturze, °C	
	60	95
Stopień zaszarzenia (Z) nie więcej niż	15	15
Obniżenie wartości siły zrywającej (U), % nie więcej niż	15	25
Inkrustacja całkowita (J_c), %, nie więcej niż	1,0	1,0
Współczynnik chemicznego uszkodzenia włókna (S), nie więcej niż	1,0	1,0

OZNACZANIE DZIAŁANIA PIORĄCEGO ŚRODKÓW DO PRANIA BIELIZNY BAWELNIANEJ

1. Zasada metody. Metoda polega na wypraniu w określonych warunkach odpowiedniej ilości próbek standardowo zabrudzonych, wypłukaniu ich w wodzie, wysuszeniu, wyprasowaniu i wykonaniu pomiaru barwy za pomocą spektrofotometru remisyjnego oraz obliczeniu wyników.

2. Odczynniki, roztwory i materiały

a) Standardowo zabrudzone wzorce¹⁾: DTB-1, TTB-2, TTB-3 i TTB-4

b) Białe (nie brudzone) wzorce bawełniane¹⁾: DT-1, TT-2, TT-3 i TT-4

c) Wzorcowe środki piorące

o składzie procentowym:	proszek wzorco- wy I	proszek wzorco- wy II
-------------------------	----------------------------	-----------------------------

liniowy alkilobenzenosulfonian sodowy (średnia długość łańcucha alkilowego C _{11,5})	8,0	6,4
--	-----	-----

oksyetylowany alkohol tłuszczowy (EO 14)	2,9	2,3
--	-----	-----

mydło sodowe	3,5	2,8
--------------	-----	-----

(długość łańcucha:

C₁₂₋₁₆ : 13-26%

C₁₈₋₂₂ : 74-87%)

trójpolifosforan sodowy	43,7	35,0
-------------------------	------	------

krzemian sodowy bezwodny SiO ₂ : Na ₂ O = 3,3 : 1	7,5	6,0
---	-----	-----

krzemian magnezu	1,9	1,5
------------------	-----	-----

KMĆ (karboksymetyloceluloza)	1,2	1,0
------------------------------	-----	-----

sól czterosodowa kwasu etyloendwuaminocząterooctowego (EDTA)	0,2	0,2
--	-----	-----

siarczan sodowy bezwodny	21,2	17,0
--------------------------	------	------

wybielacz optyczny BDC-300	0,2	0,2
----------------------------	-----	-----

	proszek wzorco- wy I	proszek wzorco- wy II
--	----------------------------	-----------------------------

nadboran sodowy	—	20,0
woda	9,7	7,6

d) Woda o twardości 12°N = 4,28 mVal/dm³ przygotowana wg PN-66/C-04802.

3. Aparatura i przyrządy

a) Maszyna do prania laboratoryjnego Launder — Ometer typ LHD-EF lub inne równorzędne urządzenie wyposażone w metalowe kubki pojemności 1 dm³ i stalowe kubki o średnicy 6 mm.

b) Spektrofotometr remisyjny Elrepho — Opton z kompletem filtrów i z lampą ksenonową jako źródło światła oraz przesłoną pozwalającą na wyeliminowanie promieniowania z zakresu fal ultrafioletowych.

c) Żelazko elektryczne z termoregulacją

4. Wykonanie oznaczania dla środka piorącego przeznaczonego do prania w temperaturze 60°C

a) **Pobieranie i przygotowywanie próbek.** Z dzianiny bawełnianej standardowo zabrudzonej DTB-1 oraz tkanin bawełnianych standardowo zabrudzonych TTB-2 i TTB-3 wyciąć po 24 próbki o masie 3,5 g (wymiar około 12×12 cm). Z dzianiny bawełnianej białej (nie brudzonej) DT-1 oraz z tkanin bawełnianych białych (nie brudzonych) TT-2 i TT3 wyciąć po 4 próbki o wymiarach 12×12 cm. Obszyć brzegi próbek ścięciem okrętkowym. Próbki ponumerować kolejno wszywając numery białą nitką. Wykonać pomiary remisji każdej próbki wg 7.

b) **Przygotowanie roztworu wzorcowego środka piorącego.** Odmierzyć 1 dm³ wody o twardości 4,28 mVal. W naczyniu wagowym odważyć 1 g w przeliczeniu na 100 — procentową substancję aktywną proszku wzorcowego I z dokładnością do 0,01 g. Do zlewki pojemności 1 dm³ przenieść ilościowo odważony proszek przemywając naczynko częścią odmierzonej uprzednio wody przeznaczonej do przygotowania roztworu wzorcowego. Roztwór ogrzewać do temperatury 40°C i po dokładnym rozpuszczeniu przelać do kolby pomiarowej pojemności 1 dm³.

¹⁾ Producentem standardowo zabrudzonych wzorców bawełnianych jest Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Pralnictwa w Łodzi.

Standardowe wzorce bawełniane mają następujące informacje: numer seryjny, rodzaj zabrudzenia, termin ważności, warunki przechowywania.

Uzupełnić wodą o twardości 4,28 mVal do kreski. Przygotowany w powyższy sposób roztwór wzorcowy może być używany w ciągu jednego dnia.

Do wykonania badania działania środka piorącego należy przygotować 3 dm³ roztworu wzorcowego środka piorącego.

c) Przygotowanie roztworu badanego środka piorącego. Odmierzyć 1 dm³ wody o twardości 4,28 mVal. W naczyniu wagowym odważyć 1 g w przeliczeniu na 100 — procentową substancję aktywną badanego środka piorącego lub 1,5 g w przeliczeniu na 100 — procentową substancję aktywną w przypadku środków opartych tylko na mydle sodowym z dokładnością do 0,01 g.

Do zlewki pojemności 1 dm³ przenieść ilościowo odważony środek piorący przemywając naczynko częścią odmierzonej uprzednio wody przeznaczonej do przygotowania roztworu badanego środka piorącego. Roztwór ogrzewać do temperatury 40°C i po dokładnym rozpuszczeniu przelać do kolby pomiarowej pojemności 1 dm³. Uzupełnić wodą o twardości 4,28 mVal do kreski.

Przygotowany w powyższy sposób roztwór wzorcowy może być używany w ciągu jednego dnia.

Do wykonania badania działania piorącego należy przygotować 3 dm³ roztworu badanego środka piorącego.

d) Oznaczenie działania piorącego. Badania należy wykonać w laboratoryjnej maszynie pralniczej Launder-Ometer lub w urządzeniu równorzędnym.

Maszynę pralniczą napełnioną wodą destylowaną do wskazanego poziomu nastawić na temperaturę 60°C. Dla badanego środka piorącego przygotowano wg 4c) należy wykonać trzy serie prań. Każda seria musi obejmować wypranie czterech próbek z każdego rodzaju standardowo brudzonego wzorca pobranych i przygotowanych wg 4a). Równolegle przeprowadzić trzy serie prań w roztworze wzorcowego środka piorącego przygotowanego wg 4b), stosując w każdej serii próbki standardowo zabrudzone pobrane i przygotowane wg 4a). Po osiągnięciu w łaźni wodnej maszyny pralniczej temperatury 60°C pranie należy wykonać w następujący sposób: do czterech kubków metalowych pojemności 1 dm³ wlać po 175 dm³ badanego środka piorącego. Włożyć do każdego kubka po jednej próbce tego samego rodzaju standardowo zabrudzonego wzorca i 10 kulek metalowych. Kubki zamknąć i wstawić w zewnętrzną część maszyny pralniczej, uruchamiając pompkę cyrkulacyjną. Po 5 min ogrzewania kubków wyłączyć pompkę cyrkulacyjną i umieścić kubki w uchwytach maszyny pralniczej. Maszynę pralniczą uruchomić na 15 min. Po 15 min próbki wyjąć z kubków i wypłukać w wodzie o twardości 4,28 mVal w następujący sposób:

- jeden raz w wodzie o temperaturze 50°C,
- dwa razy w wodzie o temperaturze 40°C,
- dwa razy w wodzie o temperaturze pokojowej.

Na cztery próbki należy użyć 1 dm³ wody do każdego płukania.

Po wypłukaniu próbki podsuszyć między warstwami bibuły do sączenia, po czym umieścić je między świeżymi warstwami bibuły i wyprasować żelazkiem nastawionym na temperaturę prasowania bawełny.

Wykonać pomiary remisji próbek po praniu wg 7.

5. Wykonanie oznaczania dla środka piorącego bez nadboranu sodowego przeznaczonego do prania w temperaturze 95°C

a) Pobieranie i przygotowanie próbek. Z dzianiny standardowo zabrudzonej DTB-1 oraz z tkaniny standardowo zabrudzonej TTB-2 wyciąć po 24 próbki o masie 3,5 g (wymiar około 12×12 cm).

Z dzianiny bawełnianej białej (nie brudzonej) DT-1 oraz z tkaniny białej (nie brudzonej) TT-2 wyciąć po 4 próbki o wymiarach 12×12 cm.

Obszyć brzegi ścięciem okrętkowym i ponumerować kolejno wszywając numery białą nitką. Wykonać pomiary remisji każdej próbki po praniu wg 7.

b) Przygotowanie roztworu wzorcowego środka piorącego. Sposób przygotowania roztworu wzorcowego środka piorącego wg 4b).

c) Przygotowanie roztworu badanego środka piorącego. Sposób przygotowania roztworu badanego środka piorącego wg 4c).

d) Oznaczenie działania piorącego. Maszynę pralniczą napełnioną wodą destylowaną do wskazanego poziomu nastawić na temperaturę 95°C. Dla badanego środka piorącego przygotowanego wg 5c) należy wykonać trzy serie prań. Każda seria musi obejmować wypranie czterech próbek z każdego rodzaju standardowo zabrudzonego wzorca przygotowanego wg 5a). Równolegle przeprowadzić trzy serie prań w roztworze wzorcowego środka piorącego przygotowanego wg 5b), stosując w każdej serii próbki standardowo zabrudzone przygotowane wg 5a). Po osiągnięciu w łaźni wodnej maszyny pralniczej temperatury 95°C pranie i płukanie należy wykonać w sposób wg 4d).

6. Wykonanie oznaczania dla środka piorącego z nadboranem sodowym przeznaczonego do prania w temperaturze 95°C

a) Pobieranie i przygotowanie próbek. Z dzianiny standardowo zabrudzonej DTB-1 i z tkanin standardowo zabrudzonych TTB-2 i TTB-4 wyciąć po 24 próbki o masie 3,5 g (wymiar około 12×12 cm).

Z dzianiny bawełnianej białej (nie brudzonej) DT-1 oraz z tkanin białych (nie brudzonych) TT-2 i TT-4 wyciąć po 4 próbki o wymiarach 12×12 cm.

Obszyć brzegi ścięciem okrętkowym i ponumerować wszywając numery białą nitką. Dla każdej próbki wykonać pomiary remisji wg 7.

b) Przygotowanie roztworu wzorcowego środka piorącego. W naczyniu wagowym odważyć 1,0 g w przeliczeniu na 100 — procentową substancję aktywną proszku wzorcowego II z dokładnością do 0,01 g. Dalejsze postępowanie w przygotowaniu roztworu wzorcowego proszku wg 4b).

c) Przygotowanie roztworu badanego środka piorącego. Sposób przygotowania badanego roztworu środka piorącego wg 4c).

d) Oznaczanie działania piorącego. Maszynę pralniczą napełnioną wodą destylowaną do wskazanego poziomu nastawić na temperaturę 95°C.

Dla badanego środka piorącego przygotowanego wg 6c) należy wykonać trzy serie prań. Każda seria musi obejmować wypranie czterech próbek z każdego rodzaju standardowo zabrudzonego wzorca przygotowanego wg 6a).

Równolegle przeprowadzić trzy serie prań w roztworze wzorcowego środka piorącego przygotowanego wg 6b), stosując w każdej serii próbki standardowo zabrudzone przygotowane wg 6a). Po osiągnięciu w łaźni wodnej maszyny pralniczej temperatury 95°C pranie i płukanie należy wykonać wg 4d).

Wykonać pomiary remisji każdej próbki po praniu wg 7.

7. Pomiar barwy próbek. Wykonać pomiar remisji w czterech miejscach podwójnie złożonej próbki według instrukcji obsługi spektrofotometru Elrepho — Opton z lampą ksenonową jako źródłem światła oraz przesłonami eliminującymi promieniowanie ultrafioletowe przy zastosowaniu:

- filtru pomiaru barwy FMX/L,
- filtru pomiaru barwy FMY/L,
- filtru pomiaru barwy FMZ/L.

Obliczyć średnią $\bar{R}_x$ — z pomiarów wykonanych przy użyciu filtru FMX/L, średnią $\bar{R}_y$ — z pomiarów wykonanych przy użyciu filtru FMY/L, średnią $\bar{R}_z$ — z pomiarów wykonanych przy użyciu filtrów FMZ/L.

Wartość barwy X, Y, Z , z każdej próbki obliczyć wg wzorów:

$$X = 0,770 \cdot \bar{R}_x + 0,180 \cdot \bar{R}_z \quad (\text{Z3-1})$$

$$Y = \bar{R}_y \quad (\text{Z3-2})$$

$$Z = 1,089 \cdot \bar{R}_z \quad (\text{Z3-3})$$

8. Obliczanie wyników

a) Stopień bieli. Stopień bieli W , każdej próbki obliczyć wg wzoru

$$W = Y + 3(Z - X) \quad (\text{Z3-4})$$

w którym X, Y, Z — wartość barwy wyliczonej wg wzorów (Z3-1), (Z3-2), (Z3-3).

b) Stopień usunięcia brudu. Obliczyć w % stopień usunięcia brudu P dla badanego i wzorcowego środka piorącego wg wzoru

$$P = \frac{\bar{W}_2 - \bar{W}_1}{\bar{W}_0 - \bar{W}_1} \cdot 100 \quad (\text{Z3-5})$$

w którym:

$\bar{W}_2$ — średni stopień bieli czterech próbek standardowo zabrudzonych wypranych w jednej serii prań w roztworze badanego bądź wzorcowego środka piorącego,

$\bar{W}_1$ — średni stopień bieli czterech próbek, standardowo zabrudzonych przed praniem,

$\bar{W}_0$ — średni stopień bieli czterech próbek białych (nie brudzonych).

Za wynik należy przyjąć średni stopień usunięcia brudu z trzech serii prań, obliczony z dokładnością do pierwszego miejsca po przecinku.

c) Działanie piorące. Działanie piorące badanego środka piorącego obliczyć w % wg wzoru

$$D_p = \frac{\bar{P}_B}{\bar{P}_W} \cdot 100 \quad (\text{Z3-6})$$

w którym:

$\bar{P}_B$ — średni stopień usunięcia brudu badanego środka piorącego, %,

$\bar{P}_W$ — średni stopień usunięcia brudu wzorcowego środka piorącego, %.

Działanie piorące (D_p) należy obliczyć do liczb całkowitych.

d) Podawanie wyników. W wyniku oznaczania należy podać działanie piorące.

ZALĄCZNIK 4

METODY BADAŃ

1. Oznaczanie zaszarczenia

1.1. Zasada metody. Metoda polega na jednokrotnym wypraniu w określonych warunkach odpowiedniej liczby kawałków białej dzianiny bawełnianej w roztworze badanego środka piorącego z sadzą, wypłukaniu jej w wodzie, wysuszeniu i wykonaniu pomiaru stopnia bieli za pomocą spektrofotometru oraz obliczeniu wyników.

1.2. Odczynniki, roztwory i materiały

- Alkohol etylowy cz.
- Węglan sodowy — wg PN-74/C-84001 gatunek I.
- Mydło sodowe 62%.
- Woda o twardości: 1,4 mval, 2,8 mval, 4,28 mval przygotowana wg PN-66/C-04802.

c) Biała dzianina bawełniana bielona chemicznie o splocie dwuprawym z przędzy o masie liniowej $20 \div 25$ tex produkcji Zakładów Przemysłu Dzierzarskiego „Lido”.

f) Sadza piecowa przewodząca SAKAP-6 produkcji Gliwickich Zakładów Chemicznych „Carbochem”.

g) Bibuła do sączenia.

1.3. Aparatura i przyrządy

a) Maszyna do prania laboratoryjnego Launder-Ometer typ LHD-EF lub inne równorzędne urządzenie wyposażone w metalowe kubki pojemności 1 dm³ i stalowe kulki o średnicy 6 mm.

b) Przyrząd do pomiaru stopnia bieli — spektrofotometr remisyjny Elrepho-Opton z kompletem filtrów i z lampą D 6500 jako źródła światła oraz przesłoną

pozwalającą na wyeliminowanie promieniowania z zakresu fal ultrafioletowych.

c) Żelazko elektryczne z termoregulacją.

1.4. Przygotowanie dzianiny do badań. Pobrać około 60 cm dzianiny szerokości 60 cm i poddać obróbce gotowania przez 15 min w kąpeli zawierającej 3 g mydła sodowego 62% i 0,2 g węgla sodowego w 1 dm³ wody o twardości 1,4 mval i przy module kąpeli 20 : 1. Po gotowaniu tkaninę płukać co najmniej pięciokrotnie, każdorazowo przez 3 min, przy czym do pierwszych dwóch płukań stosować wodę o temperaturze 50°C i twardości 1,4 mval, do trzeciego wodę o temperaturze pokojowej i twardości 1,4 mval, a do następnych wodę zimną o twardości 2,8 ÷ 4,28 mval. Wygotowaną i wypłukaną dzianinę odwodnić przez krótkie wirowanie i wysuszyć na wolnym powietrzu. Następnie wyciąć 16 próbek o masie 3,5 g (wymiar około 12×12 cm) i ponumerować wszywając numery białą nitką.

1.5. Przygotowanie roztworu badanego środka piorącego

1.5.1. Przygotowanie roztworu I. Odmierzyć 1 dm³ wody o twardości 4,28 mval. Odważyć 1,0 g środka piorącego w przeliczeniu na 100-procentową substancję aktywną lub 1,5 g w przeliczeniu na 100-procentową substancję aktywną, jeżeli stanowi ją tylko mydło sodowe. Do zlewki pojemności 1500 cm³ przemieścić ilościowo odważony środek piorący przemywając naczynie częścią odmierzonych uprzednio wody. Roztwór ogrzewać do temperatury nie przekraczającej 40°C, do całkowitego rozpuszczenia. Następnie roztwór uzupełnić do 1 dm³ odmierzoną wodą o twardości 4,28 mval.

Przygotowany w powyższy sposób roztwór I może być używany w ciągu jednego dnia.

1.5.2. Przygotowanie roztworu II. Przygotować roztwór środka piorącego w ilości 1 dm³ wg 1.5.1. Odważyć 0,05 g sadzy piecowej z dokładnością do 0,0005 g. Zwilżyć kilkoma kroplami alkoholu etylowego, roztrzeć dokładnie pręcikiem szklanym dodając 20 cm³, małymi porcjami po 5 cm³, przygotowanego roztworu środka piorącego wg 1.5.1. Dokładnie rozortą sadzę piecową przenieść ilościowo do przygotowanego roztworu środka piorącego i całość dokładnie wymieszać. Przygotowany w powyższy sposób roztwór II może być używany w ciągu jednego dnia. Dla jednego środka piorącego do wykonania oznaczania należy przygotować 3 dm³ roztworu II.

1.6. Wykonanie oznaczania. Badanie należy wykonać w laboratoryjnej maszynie pralniczej Launder-Ometer lub w urządzeniu równorzędnym. Temperatura badania jest zależna od temperatury stosowania środka piorącego. Maszynę pralniczą napełnioną wodą destylowaną do wskazanego poziomu nastawić na temperaturę 60°C lub 95°C. Dla każdego badanego środka piorącego należy wykonać cztery serie prań, z których jedną w roztworze I przygotowanym wg 1.5.1., a trzy serie w roztworze II przygotowanym wg 1.5.2.

Każda seria musi obejmować wypranie czterech próbek przygotowanych wg 1.4.

Pranie należy wykonać w następujący sposób: po osiągnięciu przez łaźnię wodną temperatury 60°C lub 95°C do czterech kubków metalowych wchodzących w skład wyposażenia pralnicy laboratoryjnej wlać po 175 cm³ roztworu I lub roztworu II. Włożyć do każdego kubka po jednej próbce i po 10 metalowych kulek.

Kubki zamknąć i umieścić w uchwytach maszyny pralniczej. Uruchomić maszynę pralniczą na 20 min.

Po 20 min wyjąć z kubków próbki i wypłukać w następujący sposób:

— jeden raz w wodzie o twardości 4,28 mval i temperaturze 50°C,

— dwa razy w wodzie o twardości 4,28 mval i temperaturze 40°C,

— dwa razy w wodzie o twardości 4,28 mval i temperaturze pokojowej.

Na cztery próbki użyć 1 dm³ wody do każdego płukania.

Po wypłukaniu próbki podsuszyć między warstwami bibuły do sączenia, a następnie wysuszyć na wolnym powietrzu.

Wykonać pomiary remisji próbek wg 1.7.

1.7. Pomiary barwy próbek. Wykonać pomiar remisji w czterech miejscach począwszy od złożonej próbki według instrukcji obsługi spektrofotometru Elrepho dla źródła D 6500, z wyeliminowaniem promieniowania ultrafioletowego przy zastosowaniu:

— filtru pomiaru barwy FMX/L,

— filtru pomiaru barwy FMY/L,

— filtru pomiaru barwy FMZ/L.

Obliczyć średnią $\bar{R}_x$ pomiarów wykonanych przy użyciu filtru FMX/L, średnią $\bar{R}_y$ pomiarów wykonanych przy użyciu filtru FMY/L oraz średnią $\bar{R}_z$ pomiarów wykonanych przy użyciu filtru FMZ/L.

Wartość barwy X, Y, Z każdej próbki obliczyć według wzorów:

$$X = 0,770 \cdot \bar{R}_x + 0,180 \cdot \bar{R}_z \quad (Z4-1)$$

$$y = \bar{R}_y \quad (Z4-2)$$

$$Z = 1,089 \cdot \bar{R}_z \quad (Z4-3)$$

1.8. Obliczanie wyników. Stopień zaszarzenia Z obliczyć wg wzoru

$$Z = [(\Delta\bar{X})^2 + (\Delta\bar{Y})^2 + (\Delta\bar{Z})^2]^{1/2} \quad (Z4-4)$$

w którym $\Delta\bar{X}$; $\Delta\bar{Y}$; $\Delta\bar{Z}$; — różnica średnich wartości barwy czterech próbek po praniu w roztworze I i dwunastu próbek po praniu w roztworze II.

2. Oznaczanie obniżenia wartości siły zrywającej, instrukcji całkowitej współczynnika chemicznego uszkodzenia włókna

2.1. Zasada metody. Metoda polega na dziesięciokrotnym wypraniu w określonych warunkach, odpowiedniej liczby kawałków tkaniny białej z włókna celulozowego w roztworze badanego środka piorącego, a następnie określeniu obniżenia siły zrywającej, inkrustacji całkowitej, współczynnika chemicznego uszkodzenia włókna.

2.2. Odczynniki, roztwory i materiały

- a) Benzen cz.d.a.
- b) Metanol cz.d.a.
- c) Węglan sodowy wg PN-74/C-84001 gatunek I.
- d) Mydło sodowe 62%.
- e) Woda o twardości: 1,4 mval, 2,8 mval, 4,28 mval przygotowana wg PN-66/C-04802.
- f) Tkanina sukienkowa bawełnopodobna o symbolu KTM 1916-513-300-27 produkcji ZPB im ST.Du-bois „Polino“ w Łodzi lub inna równorzędna.

g) Bibuła do sączenia.

2.3. Aparatura i przyrządy

- a) Maszyna do prania laboratoryjnego Launder-Ometer typ LHD-EF lub inne, równorzędne urządzenie wyposażone w metalowe kubki pojemności 1 dm³ i stalowe kulki o średnicy 6 mm.
- b) Zrywarka do tkanin o napędzie elektrycznym zaopatrzona w skalę siły do około 1000 N. Odległość między zaciskami zrywarki 200 mm.
- c) Piec elektryczny muflowy lub silitowy pozwalający na uzyskanie temperatury 900°C.
- d) Suszarka laboratoryjna.
- e) Aparat ekstrakcyjny wg Soxhleta pojemności 250 cm³.
- f) Łaźnia wodna.
- g) Chłodnica Liebiga (WS 29).
- h) Żelazko elektryczne z termoregulacją.
- i) Szalka Petriego.

2.4. Przygotowanie tkaniny do badań. Pobrać około 90 cm tkaniny szerokości 60 cm. Odcinek tkaniny obszyć ścięciem okrętowym i poddać praniu i płukaniu w warunkach wg 1.4.

Następnie odwodnić przez krótkie wirowanie, podsuszyć na powietrzu i prasować przez bibułę żelazkiem o temperaturze do 150°C.

Następnie wyciąć 8 próbek o masie 3,5 g, o wymiarach 300 mm wzdłuż osnowy i 80 mm wzdłuż wątku. Próbkę ponumerować, obszyć ścięciem okrętowym i przeznaczyć do prąń kontrolnych.

Pozostały odcinek tkaniny przeznaczyć do badań porównawczych.

2.5. Przygotowanie roztworu badanego środka piorącego. Sposób przygotowania roztworu — wg 1.5.1. Dla jednego środka piorącego należy przygotować 7 dm³ roztworu.

2.6. Wykonanie prąń kontrolnych. Badanie należy wykonać w laboratoryjnej maszynie pralniczej Launder-Ometer lub w urządzeniu równorzędnym.

Temperatura badania jest zależna od temperatury stosowania środka piorącego.

Maszynę pralniczą napełnioną wodą destylowaną do wskazanego poziomu nastawić na temperaturę 60°C lub 95°C.

Dla każdego badanego środka piorącego należy wykonać 10-krotny cykl prania w dwóch seriach po 4 próbki przygotowane wg 2.4 w każdej serii.

Pranie należy wykonać w następujący sposób: po osiągnięciu przez łaźnię wodną temperatury 60°C lub 95°C do czterech kubków metalowych wchodzących w skład wyposażenia pralnicy laboratoryjnej wlać po

175 cm³ roztworu badanego środka piorącego przygotowanego wg 2.5. Włożyć do każdego kubka po jednej próbce i do 10 metalowych kulek.

Kubki zamknąć i umieścić w uchwytach maszyny pralniczej.

Uruchomić maszynę pralniczą na 20 min. Po 20 min wyjąć z kubków próbki i wypłukać w następujący sposób:

— jednej raz w wodzie o twardości 4,28 mval i temperaturze 50°C,

— dwa razy w wodzie o twardości 4,28 mval i temperaturze 40°C,

— dwa razy w wodzie o twardości 4,28 mval i temperaturze pokojowej.

Na cztery próbki należy użyć 1 dm³ wody do każdego płukania.

Po wypłukaniu próbki podsuszyć między warstwami bibuły do sączenia, a następnie wysuszyć na wolnym powietrzu. Wykonać oznaczenia wg 2.7 ÷ 2.11.

2.7. Oznaczanie obniżenia siły zrywającej

2.7.1. Przygotowanie próbek. Z odcinka tkaniny przeznaczonego do badań porównawczych wyciąć 5 pasków długości 300 mm (wzdłuż osnowy) i szerokości 60 mm (wzdłuż wątku). Z jednego wyciętego paska usunąć wzdłuż dłuższych boków tyle nitek, aby jego szerokość wynosiła 50 mm.

Policzyć liczbę nitek krótszego boku paska i do tej samej liczby nitek doprowadzić wszystkie pozostałe paski wycięte z odcinka tkaniny przeznaczonego do badań porównawczych.

Z 5 próbek po praniach kontrolnych wyciąć 5 pasków szerokości 60 mm. Doprowadzić każdy pasek do tej samej liczby nitek wzdłuż krótszego boku jaką ma pasek do badań porównawczych.

Próbki podsuszyć w suszarce o temperaturze 105°C przez 60 min, a następnie aklimatyzować przez 24 h wg PN-83/P-04602.

2.7.2. Wykonanie oznaczania — wg PN-84/P-04626.

2.7.3. Obliczanie wyników. Obniżenie wartości siły zrywającej (U) obliczyć w procentach wg wzoru

$$U = \frac{\bar{P}_p - \bar{P}_k}{\bar{P}_p} \cdot 100 \quad (Z4-5)$$

w którym:

$\bar{P}_p$ — średnia siła zrywających pięciu próbek z odcinka porównawczego, N,

$\bar{P}_k$ — średnia arytmetyczna sił zrywających pięciu próbek po praniach kontrolnych, N.

2.8. Oznaczanie instrukcji organicznej

2.8.1. Wykonanie oznaczania. Próbkę o masie 3 g umieścić w ekstraktorze aparatu Soxhleta, tak aby końce próbek nie wystawały ponad syfon.

Do kolby aparatu wysuszonej do stałej masy w temperaturze 105°C wlać 200 cm³ mieszaniny benzenu i metanolu w stosunku objętościowym 9 : 1. Po zamontowaniu aparatu Soxhleta i dokładnym zamknięciu szlifów, kolbę z rozpuszczalnikiem ogrzewać na łaźni wodnej w ciągu 2 h. Po zakończeniu procesu ekstrakcji

rozpuszczalniki oddestylować z kolby na łaźni wodnej, a pozostałość w kolbie wysuszyć do stałej masy w temperaturze 100°C.

Próbkę tkaniny po zakończeniu ekstrakcji wyjąć z ekstraktora i umieścić na szalce Petriego pod wyciągiem w celu odparowania rozpuszczalnika.

Następnie próbkę przenieść do naczynia wagowego i suszyć w suszarce w temperaturze 105°C do stałej masy.

W powyższy sposób wykonać oznaczenia dwóch próbek po praniach kontrolnych i dwóch próbek wyciętych z odcinka przeznaczonego do badań porównawczych.

2.8.2. Obliczanie wyników. Inkrustację organiczną J_o próbki po praniach kontrolnych i porównawczych obliczyć w procentach wg wzoru

$$J_o = \frac{a}{A + a} \cdot 100 \quad (Z4-6)$$

w którym:

a — masa substancji organicznej, g,

A — masa wysuszonej próbki po ekstrakcji, g.

Za wynik przyjąć różnicę średnich inkrustacji organicznej dwóch próbek po praniach kontrolnych i próbek porównawczych.

2.9. Oznaczanie inkrustacji nieorganicznej

2.9.1. Wykonanie oznaczania. Przygotować cztery tygłe porcelanowe, wyprażyć je do stałej masy w temperaturze 900°C i zważyć na wadze analitycznej z dokładnością do 0,0001 g. Pobrać po dwie próbki z odcinka porównawczego i po praniach kontrolnych, na których uprzednio oznaczono obniżenie wartości siły zrywającej o masie 2 g każda.

Próbki wysuszyć w temperaturze 105°C do stałej masy i zważyć na wadze analitycznej, łącznie z tyglami z dokładnością do 0,0001 g.

Następnie tygłe wstawić do pieca i prażyć w temperaturze 900°C do stałej masy. Po prażeniu tygłe ostudzić w eksykatorze i zważyć na wadze analitycznej z dokładnością do 0,0001 g.

2.9.2. Obliczanie wyników. Inkrustację nieorganiczną (J_n) próbki po praniach kontrolnych i próbki porównawczej obliczyć w procentach z dokładnością do trzech cyfr znaczących wg wzoru

$$J_n = \frac{m_p - m_t}{m_s - m_t} \cdot 100 \quad (Z4-7)$$

w którym:

m_p — masa tygla z popiołem, g,

m_t — masa tygla, g,

m_s — masa tygla z próbką spopieleniem, g.

Za wynik należy przyjąć różnicę średnich inkrustacji nieorganicznej dwóch próbek po praniach kontrolnych i próbek porównawczych.

2.10. Obliczanie inkrustacji całkowitej. Inkrustację całkowitą (J_c) obliczyć w procentach wg wzoru

$$J_c = J_o + J_n \quad (Z4-8)$$

w którym:

J_o — inkrustacja organiczna wg 2.8, %.

J_n — inkrustacja nieorganiczna oznaczona wg 2.9, %.

2.11. Oznaczanie współczynnika chemicznego uszkodzenia włókien

2.11.1. Przygotowanie próbek do badań. Z pozostałych próbek po praniach kontrolnych i odcinka do badań porównawczych pobrać po jednej próbce o masie 7 g. Poddać je oddzielnie ekstrakcji w aparacie Soxhleta mieszaniną 2 części benzenu i 1 część alkoholu etylowego przez 30 min.

Po ekstrakcji próbki wysuszyć na powietrzu, pociąć na drobne kawałki i rozwłóknąć. Z rozwłóknionej masy pobrać po 2 g do wyznaczania zawartości wilgoci oraz po około 0,08 g, 0,11 g, 0,14 g, 0,17 g, 0,20 g do pomiarów wiskozymetrycznych (oddzielnie dla próbek po praniach kontrolnych i porównawczych).

2.11.2. Wykonanie oznaczania i obliczanie wyników — wg PN-86/P-04606

2.12. Podawanie wyników. W wyniku oznaczania należy podać:

- stopień zaszarzenia,
- obniżenie wartości siły zrywającej,
- inkrustację całkowitą,
- współczynnik chemicznego uszkodzenia włókna.

INFORMACJE DODATKOWE

1. Instytucja opracowująca normę — Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Pralnictwa, Łódź.

2. Normy związane

PN-66/C-04802 Środki powierzchniowo czynne. Badanie odporności na twardą wodę

PN-67/C-04500 Produkty chemiczne. Wytyczne pobierania i przygotowania próbek

PN-72/C-04808 Środki powierzchniowo czynne w postaci sproszkowanej. Przygotowanie średniej próbki laboratoryjnej

PN-74/C-84001 Węglan sodowy bezwodny

PN-83/P-04602 Metody badań surowców, półwyrobów i wyrobów włókienniczych. Klimat normalny i aklimatyzacja próbek

PN-84/P-04626 Metody badań wyrobów włókienniczych. Płaskie wyroby włókiennicze. Wyznaczanie siły zrywającej i wydłużenie przy zerwaniu metodą pasków

PN-86/P-04606 Użytkowanie wyrobów włókienniczych. Badanie procesu prania przemysłowego bawełnianych i bawełnopodobnych wyrobów włókienniczych

3. Autorzy projektu normy: dr inż. Teresa Bujnowicz, inż. Janina Tomczak, mgr inż. Lidia Zausalina.